

<https://doi.org/10.34768/fp2021a6>

Ewelina Górka
Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej

WARTOŚCI MORALNE W PUBLICYSTYCE TERESY TORAŃSKIEJ NA ŁAMACH PARYSKIEJ „KULTURY”

Teresa Torańska (1944-2013) należała do grona dziennikarzy, których publikacje wyróżniały się profesjonalizmem, wysokim poziomem merytorycznym, rzetelnością badawczą i niezależnością w prezentowaniu treści. Była postrzegana jako osoba, dla której dbałość o warsztat dziennikarski jest niezwykle istotna. Wysoka jakość zapisów, jakie zostały opublikowane w prasie, wydawnictwach książkowych oraz pozostałych w jej archiwum, jest tego dowodem¹.

Swoją współpracę z Instytutem Literackim w Paryżu oraz Redaktorem Jerzym Giedroyciem rozpoczęła w latach dziewięćdziesiątych XX wieku. Jej pierwsze publikacje pochodzą z 1991 roku, opublikowany zaś zbiór zawierał osiem artykułów. Na łamach paryskiej „Kultury” publikowała sześciokrotnie, w „Zeszytach Historycznych” znalazł się jeden jej wywiad, natomiast w formie książkowej ukazał się jeden z rozdziałów jej autorstwa w publikacji zbiorowej². Współpraca z Instytutem Literackim w Paryżu obejmowała lata 1991-1999.

Na potrzeby szkicu posłużyłam się wywiadami dziennikarki ogłoszonymi w paryskiej „Kulturze”, by zbadać obecność wartości moralnych w tych zapisach i sposób ich postrzegania, utożsamiania z innymi pojęciami przez rozmówców, a także przez samą dziennikarkę. Wykorzystałam podział wartości zaproponowany przez Jadwigę Puzyninę, a badaczka wyróżnia tu kilka kategorii: transcendentne, poznawcze, estetyczne, moralne, obyczajowe, witalne, odczuciowe. Zwróciłam uwagę na wartości moralne utożsamiane z takimi pojęciami, jak dobro i wolność³. W swoich analizach posłużyłam się metodą ilościową, badając frekwencję użycia poszczególnych terminów;

---

1 Analizy odnoszące się do publicystyki Teresy Torańskiej zostały zawarte w publikacjach m.in. K. Rostkowska, *Oni Teresy Torańskiej – między wywiadem a przesłuchaniem*, „Studia Medioznawcze” 2014, 4/59, s. 129-136; K. Rostkowska-Biszczyńska, *One. Wywiady Teresy Torańskiej w ujęciu genologicznym*, Warszawa 2019; R. Grzela, *Podwójne życie reporterki. Fallaci. Torańska*, Warszawa 2017.

2 Wśród materiałów archiwalnych znajduje się ponadto wywiad Torańskiej z Benedyktem Heydenkornem na temat Jerzego Giedroycia oraz wywiad z Redaktorem paryskiej „Kultury” i Zofią Hertz; www.kulturaparyska.com [dostęp: 31.10.2020]. W archiwum IL znajduje się także materiał jej autorstwa oznaczony jako odrzucony.

3 J. Puzynina, *Słowo – wartość – kultura*, Lublin 1997, s. 256-258, 272; eadem, *Język wartości*, Warszawa 1992, s. 153-163. Zob. także *Etyka słowa. Wybór opracowań I*, red. J. Bartmiński, S. Niebrzegowska-Bartmińska, M. Nowosad-Bakalarczyk, J. Puzynina, Lublin 2017.

wyniki badań zostały przedstawione w formie tabelarycznej. Dla pełniejszego określenia wartości i ich miejsca w publicystyce analizowanego materiału sięgnęłam również po metodę jakościową, przeprowadzoną w analizie treści.

W kontekście podejmowanych badań i analiz odnoszących się do warsztatu dziennikarskiego T. Torąńskiej warto zwrócić uwagę na nomenklaturę spod znaku etyki dziennikarskiej, etyki dziennikarzy, etyki dziennikarstwa⁴. W literaturze przedmiotu występują ponadto dwa podejścia do problematyki etyki dziennikarskiej. Pierwsze z nich zakłada, że etyka zawodowa jest nadbudowana na wartościach profesjonalnych, czyli umiejętnościach warsztatowych, technicznych i wiedzy na dany temat. Drugie podejście stanowi o tym, że etyka jest organicznie wpisana w profesję dziennikarską⁵. Jan Pleszczyński stwierdza: „dziennikarstwo jest profesją, czyli zawodem, którego wykonywanie wymaga zarówno wysokich kwalifikacji warsztatowych, jak i odniesienia do wartości etycznych”⁶. Właśnie w kontekście warsztatu dziennikarskiego podkreśla się jego zakotwiczenie w etyce profesjonalnej⁷.

Torańska uznawana jest za mistrzynię wywiadu. Jej książka *Oni*⁸, wydana w październiku w 1985 roku, osiągnęła olbrzymi sukces. Stanowiła zapis rozmów z polskimi działaczami komunistycznymi; dziennikarka przeprowadziła je w latach 1981-1984. Zbiory przeprowadzonych przez nią wywiadów zawierają także inne książki: *My*⁹, *Byli*¹⁰, *Sq*¹¹, *Śmierć spóźnia się o minutę*¹². Tematem podejmowanym w wywiadach była również sytuacja osób pochodzenia żydowskiego, zwłaszcza w kontekście wydarzeń 1968 roku, które pamiętała dziennikarka. Przykładem publikacji poświęconej sytuacji osób zmuszonych do opuszczenia Polski w 1968 roku jest *Jesteśmy. Rozstania '68*¹³. Po śmierci Torąńskiej w 2013 roku ukazały się ponadto: *Smoleńsk*¹⁴, *Aneks*¹⁵, *Dalej*¹⁶, *Takie układy*¹⁷.

4 Na takie pojęcia i rozróżnienia terminologiczne zwrócił uwagę m.in. Jan Pleszczyński w swojej publikacji pt. *Etyka dziennikarska* (Warszawa 2007).

5 *Ibidem*, s. 29.

6 *Ibidem*, s. 33.

7 *Ibidem*, s. 31.

8 T. Torąńska, *Oni*, Warszawa 1985; *Aneks*, Londyn 1985. Kolejne wydania: Warszawa 1989, 1990, 1994, 1997, 2004, 2012.

9 Eadem, *My*, Warszawa 2012. Na łamach paryskiej „Kultury” ukazały się wywiady, które później zostały przedrukowane w książkach *My* oraz *Sq*.

10 Eadem, *Byli*, Warszawa 2006.

11 Eadem, *Sq*, Warszawa 2007.

12 Eadem, *Śmierć spóźnia się o minutę*, Warszawa 2010.

13 Eadem, *Jesteśmy. Rozstania '68*, Warszawa 2008.

14 Eadem, *Smoleńsk*, Warszawa 2013.

15 Eadem, *Aneks*, Warszawa 2015.

16 Eadem, *Dalej*, Warszawa 2016.

17 Eadem, *Takie układy: reportaże z lat 1970-1983*, Warszawa 2019. W wymienionej bibliografii dziennikarki zostały opublikowane rozmowy z: Oni – Jakubem Bermanem, Edwardem Ochabem, Wiktorem Kłosiwiczem, Romanem Werflem, Leonem Chajnem, Stefanem Staszewskim, Julią Mincową; My – Leszkiem Balcerowiczem, Janem Krzysztofem Bieleckim, Jarosławem Kaczyńskim,

Oprócz wskazanych powyżej tytułów w dorobku dziennikarki znajdują się liczne wywiady, reportaże i felietony publikowane na łamach różnych periodyków. W okresie pracy w polskich redakcjach publikowała w „Argumentach”, „Światowidzie”¹⁸, „Kulturze”, „Polityce”, „Gazecie Wyborczej”, „Newsweeku” czy nowojorskim „Nowym Dzienniku”. O uznaniu dla jej pracy może świadczyć między innymi uzyskanie w 1989 roku stypendium w Harvardzie w Russian Research Center.

Jak wspomniałam powyżej, na łamach paryskiej „Kultury” Torańska opublikowała sześć wywiadów. Do grona rozmówców, z którymi przeprowadzała swoje wywiady, należeli (rozmowy w kolejności chronologicznej): Jan Nowak-Jeziorański¹⁹, Wiktor Kulerski²⁰, Jan Krzysztof Bielecki²¹, Leszek Balcerowicz²², Jacek Merkel²³ i Andrzej Zakrzewski²⁴. Wymienione postaci były związane ze światem polityki, nauki i kultury, pełniły również ważne funkcje w strukturach rządowych. Wskazane zapisy rozmów opublikowane na łamach „Kultury” stanowią materiał źródłowy wybrany na potrzeby artykułu.

Główna tematyka poruszana w wywiadach Torańskiej skupiała się na zagadnieniach politycznych i społeczno-gospodarczych. Dziennikarka odnosiła się do bieżącej sytuacji w Polsce, ale także do wydarzeń historycznych; prosiła o opinie na temat emigracji i jej czołowych przedstawicieli oraz polityki zagranicznej Polski. Ponadto nawiązywała do działalności Instytutu Literackiego w Paryżu i jej Redaktora Jerzego Giedroycia.

Zgodnie z przyjętą klasyfikacją wartości, w analizowanych tekstach można odnaleźć następujące ich ilościowe wykorzystanie, co przedstawia zestawienie. Pojęcia te

---

Wiktolem Kulerskim, Jackiem Merkle, Janem Rulewskim, Piotrem Szczepanikiem; *Byli* – Wojciechem Jaruzelskim, Jerzym Urbanem, Józefem Tejchmą, Kazimierzem Kąkolem; *Są* – Ewą Łętowską, Wandą Wilkomirską, Michałem Głowińskim, Janem Nowakiem-Jeziorańskim, Edmundef Wnukiem-Lipińskim; *Śmierć spóźnia się o godzinę* – Michałem Bristigerem, Michałem Głowińskim, Adamem Danielem Rotfeldem; *Smoleńsk* – Jerzym Bahrem, Adamem Bielaniem, Joachimem Brudzińskim, Anną i Bronisławem Komorowskimi, Ewą Kopacz, Longiną Putką, Ewą Komorowską, Henrykiem Samsonowiczem, Bożeną Mikke, Michałem Kamińskim. Po śmierci Torańskiej ukazał się zbiór pt. *Aneks*, zawierający rozmowy z Arturem Hajniczem, Jerzym Morawskim, Jerzym Pomianowskim, Samuelem Sandlerem, Arturem Starewiczem, Walentym Titkowem, a także *Dalej*, w którym wypowiedzieli się m.in. Leon Kieres, Tadeusz Mazowiecki, Stefan Meller, Jan Nowak-Jeziorański, Olga Krzyżanowska, Józef Duriasz, Marian Konieczny. Wymieniając publikacje Torańskiej, warto zwrócić uwagę na prace nieukończone, które tym samym nie zostały wydane. Sama autorka wspominała o nienapisanej książce na temat paryskiej „Kultury”, do której przygotowywała się, przeprowadzając wywiad z jej Redaktorem i Zofią Hertz, czy poświęconej gen. Wojciechowi Jaruzelskiemu pt. *Pierwszy*, o której dyskutowała m.in. z Gustawem Herlingiem-Grudzińskim.

18 Praca w redakcji tego turystycznego czasopisma wiązała się z napisaniem i wydaniem książek podróżniczych, m.in. *Europa za 100 dolarów. Przewodnik po krajach Europy Zachodniej*.

19 Eadem, *Rozmowa z Janem Nowakiem*, „Kultura” 1991, nr 3/522, s. 110-120.

20 Eadem, *Rozmowa z Wiktolem Kulerskim*, „Zeszyty Historyczne” 1992, nr 101, s. 169-196.

21 Eadem, *Rozmowa z Janem Krzysztofem Bieleckim*, „Kultura” 1992, nr 9/540, s. 87-128.

22 Eadem, *Rozmowa z Leszkiem Balcerowiczem*, „Kultura” 1993, nr 1-2/544-545, s. 62-72.

23 Eadem, *Rozmowa z Jackiem Merkle*, „Kultura” 1993, nr 9/552, s. 56-69.

24 Z *Andrzejem Zakrzewskim, ministrem kultury i sztuki rozmawia Teresa Torańska*, „Kultura” 1999, nr 6/621, s. 75-87.

zostały wyróżnione podczas analizy, natomiast decyzja o ich zakwalifikowaniu do danej kategorii została podjęta po zbadaniu kontekstu użycia. Rozmówcami, którzy sięgali do pojęć „dobra” i „wolności” z większą częstotliwością niż pozostali, byli Jan Nowak-Jeziorański oraz Jan Krzysztof Bielecki.

Pojęcia	Łączna liczba wykorzystania w publikacjach
<i>dobro</i>	19
<i>wolność</i>	11

Opracowanie własne.

Pierwszym z pojęć obecnym w analizowanym materiale źródłowym jest „dobro”. W tekście najczęściej termin ten był używany do określenia wybranych osób, sytuacji, procesów. W odniesieniu do cechy człowieka było ono utożsamiane na przykład z jego skutecznością.

Kiedyś, w 1987 r., zafascynowało mnie wystąpienie papieża na Westerplatte, które było dokładnie zgodne z ideologią, jaką mam na własny użytek. Papież powiedział, zwracając się do młodzieży i próbując odbudować jej zdrowie moralne, że każdy człowiek ma w życiu swoje Westerplatte, takie miejsce, taką sprawę, kiedy już nie może się cofnąć, kiedy nie bacząc na konsekwencje, musi być po prostu... dobry, tak to nazwijmy.

– Był pan?

– Widzi pani, myślę, że jestem kolejnym przykładem człowieka, który okazał się średnio lub mało skuteczny w sprawach wewnętrznych, a niezwykle skuteczny na zewnątrz²⁵.

Powołanie się na „skuteczność w działaniu” było w odczuciu Bieleckiego istotne dla zrealizowania zamierzonego celu, a także dobre w sensie sprawczym, bo prowadzące do osiągnięcia korzyści dla państwa. Szczegółowe określenie cech „dobrego polityka” odnajdziemy w wywiadzie z J. Merkle. Także i w tym przypadku dobry polityk to polityk skuteczny, potrafiący reagować na okoliczności, w których przyszło mu funkcjonować.

– To polityka według ciebie jest grą?

– Jest według mnie jednym z najtrudniejszych zawodów na świecie, bo polityk, dobry polityk, czyli skuteczny, musi być jednocześnie graczem, organizatorem, trybunem ludowym, mediatorem – w zależności od układu i okoliczności²⁶.

Ponownie postrzeganie osoby dobrej w jakiejś dziedzinie wiąże się z jej skutecznością. Jednak w tym przypadku, gdy mowa o cechach mających wyróżniać polityka, dodatkowo ważna jest zdolność wieloaspektowej realizacji powierzonego zadania oraz „umiejętność gry”, jak określa ją Merkel. Stwierdza wprost, że uprawianie polityki nie

²⁵ Eadem, *Rozmowa z Janem Krzysztofem Bieleckim*, s. 88.

²⁶ Eadem, *Rozmowa z Jackiem Merkle*, s. 60.

jest ani łatwe, ani przyjemne. Ale dobry/skuteczny polityk to także ktoś, kto ma sumienie, „bo musi przez cały czas pamiętać, czemu jego działania służą, jaki jest ich cel”.

Z kolei o „dobrych urzędnikach”, „dobrej administracji”, „zespołe dobrych współpracowników” była mowa przy ocenie ich kwalifikacji zawodowych, zdolności wykorzystywanych w wykonywanej pracy administracyjnej. Taką ocenę sformułował Bielecki: „uważałem, że lepiej mieć 10 urzędników dobrych niż 100 złych. Uważałem, że trzeba pozbyć się złych, radykalnie poprawić sytuację tych dobrych i zatrudnić nowych”²⁷. Ten przykład pozwala nam zaobserwować, jaką rolę odgrywali wykwalifikowani pracownicy i jak ich aktywność zawodowa przekładała się na osiągnięcie sukcesu całego zespołu. Choć uwagi dotyczyły korekt kadrowych w administracji państwowej, to jednak zwracały uwagę na ważne zagadnienie, jakim była dbałość o dobro wspólne i wykonywaną pracę.

Sformułowanie „dobry” zostało również użyte w odniesieniu do autorytetu danego przywódcy. To określenie odnosiło się do osoby cieszącej się poważaniem, ale nie było tożsame z umiejętnością przekonania innych do powierzenia takiej osobie przywództwa, na przykład politycznego: „autorytet formalny jest naturalnie dobry, ale nie gwarantuje przywództwa”²⁸.

Zwrócono również uwagę na „podejmowanie dobrych decyzji”, utożsamianych z decyzjami słusznymi, związanymi z poprawnym oglądem rozwoju sytuacji²⁹. „Dobre rezultaty” to zatem te przynoszące korzyść, będące źródłem powodzenia dla między innymi gospodarki: „ten wolny rynek, o którym tyle mówimy, daje dobre rezultaty nie tylko w sektorze prywatnym, ale i w przedsiębiorstwie państwowym, a najlepiej w takim, które uporało się samo ze swoimi kłopotami”³⁰.

O „dobrym” przyjęciu podczas wizyty dyplomatycznej w Moskwie dowiadujemy się z kolei z wywiadu z Bieleckim. W tym kontekście zwrócono więc uwagę na możliwość nawiązania dialogu, szansę przedstawienia swojego stanowiska: „przyjęto mnie dobrze. / Czyli jak? / Mnie akurat dobrze się z nimi rozmawiało”³¹. Dziennikarka starała się uzyskać szczegółowe wyjaśnienia od swojego rozmówcy. Dlatego pojawiło się choćby zapytanie o sposób postrzegania wizyty wobec osiągnięcia konkretnego rezultatu. W dalszej kolejności pojawiają się określenia: „dobre stosunki”, „dobre układy” związane z pozyskaniem zaufania drugiej strony³². Wyrażenie „dobrzy sąsiedzi” było rozumiane jako określenie wzajemnych, pozytywnych relacji między ludźmi, członkami danej społeczności („jeżeli rzeczywiście mamy zostać przyjaciółmi, dobrymi sąsiadami itp.”)³³.

27 Eadem, *Rozmowa z Janem Krzysztofem Bieleckim*, s. 108-109, 111.

28 *Ibidem*, s. 97.

29 *Ibidem*, s. 89.

30 *Ibidem*, s. 104.

31 *Ibidem*, s. 92, 94.

32 *Ibidem*, s. 95.

33 *Ibidem*, s. 93.

Nawiązanie do pozytywnych stosunków łączących ludzi miało być możliwe po osiągnięciu konsensusu, porozumienia, które gwarantowałyby poszanowanie wzajemnych racji. Tak więc „dobro” utożsamiane było z takimi pojęciami, jak: skuteczność, poważanie, kompetencje oraz korzyść.

Kolejnym pojęciem poddanym analizie była „wolność”. We fragmencie przemówienia przygotowywanego przez Bieleckiego zwrócono uwagę na negatywną ocenę przemocy w opozycji do pozytywnej wartości, jaką była wolność. Do tego była ona określona jako niemożliwa do zniszczenia.

Chciałem jednoznacznie potępić pucz i powiedzieć, że przemocą niczego się nie osiągnie, że przemoc spowoduje tylko, iż marzenia społeczeństwa o wolności zostaną co prawda przytłumione, natomiast nigdy nie będą całkowicie zmiążdżone i o tym przekonają się szybko każda władza i każdy system totalitarny³⁴.

Określenia związane z wolnością pojawiają się również w odniesieniu do wolnego państwa oraz wolnego rynku. O ile drugie sformułowanie ma związek z pojęciami rynkowymi, *stricte* o charakterze ekonomicznym³⁵, tak pierwsze nawiązujące do wolności narodu odnosiło się do funkcjonowania władz między innymi na emigracji.

TERESA TORAŃSKA: Przyjechał prezydent Kaczorowski do Polski, oddał insygnia prezydenckie i jak to, to już koniec?

JAN NOWAK: Naturalnie, że koniec. Jest to koniec legalnego działania władz na emigracji, bo suwerenną władzą w każdym wolnym państwie jest naród i w chwili, gdy naród w powszechnych demokratycznych wyborach wybrał swego prezydenta, prezydentura na emigracji nie tylko traci podstawy legalne, ale stałaby się uzurpacją³⁶.

W rozmowie z Janem Nowakiem-Jeziorańskim okazją do zadania pierwszego pytania była wizyta prezydenta Ryszarda Kaczorowskiego w Polsce, który oddał insygnia prezydenckie. W tym czasie został wybrany już prezydent; nie zakończono jeszcze wyborów do sejmu i senatu. Te wydarzenia stały się okazją do sformułowania opinii na temat czterdziestopięcioletniej działalności rządu polskiego na emigracji oraz problematyki wolności. Nowak-Jeziorański twierdził, że:

główne znaczenie i dorobek tego rządu polegały zresztą na tym, że był sztandarem i symbolem. Symboli nie należy lekceważyć. Sztandar pułkowy jest pewnego rodzaju świętością, która ma bardzo realne znaczenie. Jest świadomie i celowo otaczany pewną czcią, pewnym szacunkiem, jest broniony, jest chroniony i taką dokładnie rolę, a nie inną odgrywał w Londynie prezydent i rząd polski na przestrzeni blisko połowy stulecia³⁷.

Słowa przywołane przez J. Nowaka-Jeziorańskiego wskazywały na duże znaczenie i zapewnienie ciągłości Rzeczypospolitej, co rozwijał w swojej wypowiedzi. Warto

34 *Ibidem*, s. 117, 124.

35 *Ibidem*, s. 104.

36 *Eadem*, *Rozmowa z Janem Nowakiem*, s. 110.

37 *Ibidem*.

także zwrócić uwagę na określenia synonimiczne wobec pojęcia „wolność”, mianowicie „suwerenne państwo”³⁸, „suwerenny rząd”³⁹, „suwerenność w procesie podejmowania decyzji”⁴⁰, „niezależność (telewizji i radia)”⁴¹. W wypowiedzi J. Nowaka-Jeziorańskiego suwerenność rządu została zaakcentowana w wywodach dotyczących emigracji i jej roli:

emigracja, która uznaje rząd istniejący w Polsce jako rząd polski i rząd suwerenny, może mu pomagać i dlatego jestem zdania, że emigracja – już niepolityczna – ma zadania natury politycznej, inne niż emigracja sprzed powstania solidarnościowego rządu, i że ta emigracja ma do spełnienia bardzo ważną rolę⁴².

Rozmowa dotycząca bieżących wydarzeń pozwoliła również na sformułowanie komentarzy odnoszących się do funkcjonowania emigracji. Podjęto zarazem próbę wskazania definicji emigracji.

Gdy emigracja jest rezultatem złych warunków materialnych, jest emigracją zarobkową. Polityczna emigracja walczy z istniejącym w kraju ustrojem despotycznym albo obcym i dąży do obalenia go wszelkimi możliwymi sposobami. [...] Opozycja to jednak nie emigracja polityczna. Trzeba wyraźnie odróżnić emigrację i opozycję⁴³.

Analiza publikacji pozwoliła również na wyróżnienie pojęć negatywnych, które w zestawieniu przeciwstawnym do wolności podkreślają tej ostatniej znaczącą rolę. Kontekst użycia wskazuje na społeczno-gospodarczy oraz ekonomiczny charakter wypowiedzi. Wśród takich pojęć można wskazać następujące: „propaganda”⁴⁴, „kontrola”⁴⁵, „cenzura”⁴⁶, „przemoc” (jako sposób uzyskania przywództwa)⁴⁷, „kontrola państwa” (w zakresie ustalania cen żywności)⁴⁸, „rygory” (w znaczeniu ograniczenia)⁴⁹, „ograniczenia rozwoju” (sektora prywatnego)⁵⁰, „ograniczenia w imporcie”⁵¹, „władza dyktatorska”, „system dyktatorski”⁵², „zniewolone społeczeństwo”⁵³. Katalog wykazany powyżej wydaje się szczególnie istotny, kiedy wypowiedziano się na temat braku wolności, a w związku z tym nie wprost o niej samej.

---

38 *Ibidem*, s. 111.

39 *Ibidem*, s. 113.

40 *Eadem*, *Rozmowa z Janem Krzysztofem Bieleckim*, s. 89.

41 *Eadem*, *Rozmowa z Janem Nowakiem*, s. 116.

42 *Ibidem*, s. 113.

43 *Ibidem*.

44 *Ibidem*, s. 116.

45 *Ibidem*.

46 *Ibidem*, s. 117.

47 *Eadem*, *Rozmowa z Janem Krzysztofem Bieleckim*, s. 98.

48 *Eadem*, *Rozmowa z Leszkiem Balcerowiczem*, s. 65.

49 *Ibidem*, s. 65.

50 *Ibidem*, s. 66.

51 *Ibidem*, s. 70.

52 *Eadem*, *Rozmowa z Jackiem Merkle*, s. 62.

53 *Z Andrzejem Zakrzewskim, ministrem kultury i sztuki rozmawia Teresa Torańska*, s. 76.

Tematyką powracającą w rozmowach była i działalność Radia Wolna Europa, a także innych rozgłośni – BBC, Głosu Ameryki⁵⁴. Odnosnie do RWE wypowiedział się jego wieloletni dyrektor J. Nowak-Jeziorański. Przez długi czas żywił przekonanie – twierdził – że RWE powinno zostać zamknięte w dniu zniesienia cenzury, jednak w czasie swoich pobytów w Polsce zorientował się, iż cieszy się ono popularnością i przyciąga rzesze słuchaczy, dla których problematyka wolności i niezależności była bardzo ważna. Sukces RWE łączy się, jego zdaniem, z zapleczem materiałowym (zbiory wiadomości z Polski, biuro studiów materiałów o Polsce), z jego wiarygodnością oraz prezentacją obrazu wydarzeń w szerszym kontekście międzynarodowym⁵⁵.

Teresa Torańska przywiązywała dużą wagę do niezależności w zawodzie dziennikarza. Wartość ta stanowiła dla niej cechę niezwykle ważną. W wywiadzie z Małgorzatą Purzyńską przyznawała, że w swoich rozmowach starała się ukazać punkt widzenia danej osoby przez pryzmat jej biografii, ważnego wydarzenia w życiu. Torańska w tej samej wypowiedzi zdradziła ponadto swoje opinie na temat dziennikarstwa i jego jakościowego wymiaru.

Podsumowując rozważania dotyczące wartości moralnych obecnych w analizowanych źródłach, „dobro” odnosiło się do takich pojęć, jak: skuteczność, poważanie, kompetencja, korzyść. „Wolność” była najczęściej wyrażana w stosunku do narodu oraz rządu. Co ciekawe, pojęcia negatywne były o wiele częściej używane, kiedy pojawiała się tematyka związana z samą wolnością.

Po przeprowadzeniu niniejszych analiz na uwagę zasługuje także kilka cech wyróżniających dorobek i warsztat dziennikarski Teresy Torańskiej. Podejmowana tematyka była związana z ówczesną sytuacją w Polsce i jej relacjami z innymi państwami; tematyka polityczna i społeczno-gospodarcza okazała się więc dominująca. Wobec poruszanych zagadnień niezwykle ważna w jej odczuciu stała się niezależność dziennikarska, stąd też dbała o jej jakość. Ujawniało się to w starannym przygotowaniu do prowadzonych rozmów, znajomości biografii osób, z którymi rozmawiała, oraz znajomością kontekstu historycznego, społecznego i kulturalnego. Rzetelność manifestowała się samoistnie już podczas przygotowań do rozmów. W ten sposób dziennikarka odpowiedzialnie podchodziła do realizacji swoich zadań.

O randze tych publikacji może świadczyć fakt powstania działu „Wywiady »Kultury«” zapoczątkowany jej dawniejszymi próbami. Ponadto tytuły jej prac znajdowały się często na okładce numerów „Kultury”, stanowiąc jednocześnie wyraz uznania dla tych zapisów. Teresa Torańska, obok między innymi Leopolda Ungera, reprezentowała dziennikarstwo poważne, będąc autorką, dla której jego jakościowy wymiar odgrywał ważną rolę. Do wartości tego dziennikarstwa można zaliczyć etyczność, rzetelność,

54 T. Torańska, *Rozmowa z Janem Nowakiem*, s. 117-118.

55 *Ibidem*.

istotność, zrównoważenie, wiarygodność, odpowiedzialność⁵⁶. Jak wykazały wcześniejsze analizy, katalog tych cech charakteryzuje warsztat dziennikarski Teresy Torańskiej i to on stanowi o wysokiej randze oraz znaczeniu jej publicystyki.

LITERATURA CYTOWANA

- Etyka słowa. Wybór opracowań I*, red. J. Bartmiński, S. Niebrzegowska-Bartmińska, M. Nowosad-Bakalarczyk, J. Puzynina, Lublin 2017.
- Ja, My, Oni. Teresa Torańska w rozmowie z Małgorzatą Purzyńską*, Warszawa 2013.
- Pleszczyński J., *Etyka dziennikarska*, Warszawa 2007.
- Puzynina J., *Język wartości*, Warszawa 1992.
- Puzynina J., *Słowo – wartość – kultura*, Lublin 1997.
- Torańska T., *Czy MY to ONI?*, „Kultura” 1994, nr 7-8/562-563.
- Torańska T., *Rozmowa z Jackiem Merkle*, „Kultura” 1993, nr 9/552.
- Torańska T., *Rozmowa z Janem Krzysztofem Bieleckim*, „Kultura” 1992, nr 9/540.
- Torańska T., *Rozmowa z Janem Nowakiem*, „Kultura” 1991, nr 3/522.
- Torańska T., *Rozmowa z Leszkiem Balcerowiczem*, „Kultura” 1993, nr 1-2/544-545.
- Z Andrzejem Zakrzewskim, ministrem kultury i sztuki rozmawia Teresa Torańska*, „Kultura” 1999, nr 6/621.

Wartości moralne w publicystyce Teresy Torańskiej na łamach paryskiej „Kultury”

STRESZCZENIE: Celem artykułu jest analiza wartości moralnych obecnych w publicystyce Teresy Torańskiej, która ukazywała się na łamach paryskiej „Kultury”, miesięczniku wydawanym przez Redaktora Jerzego Giedroycia w Instytucie Literackim w Paryżu. Wartości moralne utożsamiane z takimi pojęciami, jak dobro i wolność, zostały poddane analizie ilościowej i jakościowej. Przeprowadzone badania pozwoliły określić najczęściej wykorzystane pojęcia (dobro i wolność), sposób ich rozumienia przez rozmówców oraz dziennikarkę. Dalsze analizy umożliwiły zwrócenie uwagi na warsztat dziennikarski i niezależność jako cechy publicystyki Teresy Torańskiej.

SŁOWA KLUCZOWE: wartości moralne – Teresa Torańska – „Kultura” paryska

Moral values in the journalism of Teresa Torańska in the Parisian “Kultura”

SUMMARY: The article aims to analyse the moral values in the journalism by Teresa Torańska in the Parisian “Kultura”, a monthly journal published by Editor Jerzy Giedroyc at the Literary Institute in Paris. Moral values identified with such concepts as the good and freedom have been analysed. The research allowed to define the most frequently used concepts (good and freedom), their understanding by the interlocutors and the journalist herself. Further analysis allowed to draw attention to the journalistic skills and independence as Teresa Torańska’s work features.

KEYWORDS: moral values – Teresa Torańska – Parisian “Kultura”

---

⁵⁶ I. Hofman, *Wstęp*, M. Pataj, *Dziennikarstwo poważne*, [w:] I. Hofman, E. Górka, J. Maguś, M. Pataj, *Publicystyka Leopolda Ungera. W kierunku dziennikarstwa poważnego*, Toruń 2018, s. 11.